

PAUL RICOEUR AND TEXTUAL HERMENEUTICS: CONTEXT, DISTANCE, WORLD OF THE TEXT

George Bondor, Assoc. Prof., PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The present paper (Paul Ricoeur and the Hermeneutics of Text: Context, Distance, and the „World of the Text”) is an analysis of Ricoeur’s conception of the text, in order to highlight the idea that text mediates our relationship with the world, with other people and with ourselves. After Ricoeur, the text unfolds before us a world (“the world of the text”) inviting us to live in, a world that turns and form reader’s self. I have my attention on the influences suffered by Ricoeur from the theories of Wayne C. Booth (about the implied author and the implied reader), Wolfgang Iser (about gaps), Roman Ingarden (places of indeterminacy), while trying to show how the theory of French philosopher articulates at the intersection between a semiotic (and in the same time methodological) theory of the text and the hermeneutic ontology, drawn from phenomenological assumptions (Husserl, Heidegger, Gadamer). Finally, I highlight the way in which Ricoeur find in biblical hermeneutics not an application of his ideas, but the model of any textual hermeneutics.

Keywords: Ricoeur, text, hermeneutics, world, self, distance.

Contribuția de față este o analiză a concepției lui Ricoeur asupra textului, cu scopul de a pune în evidență ideea că textele mijlocesc relația noastră cu lumea, cu ceilalți oameni și cu noi înșine. După Ricoeur, textul desfășoară în fața noastră o lume („lumea textului”), invitându-ne să locuim în ea, o lume care transformă și formează sinele cititorului. Voi încerca să surprind maniera în care concepția filosofului francez se articulează la intersecția între o teorie semiotică (și în același timp metodologică) a textului și ontologia hermeneutică, elaborată pornind de la premise fenomenologice (Husserl, Heidegger, Gadamer). În final, voi pune în evidență maniera în care Ricoeur găsește în hermeneutica biblică nu un teren de aplicație a ideilor sale, ci modelul exemplar al oricărei hermeneutici a textului.

Text și distanță

Ricoeur amintește definiția obișnuită a textului, pentru a-i aduce câteva critici severe, dar pertinente. Conform înțelegerii curente, textul este „orice discurs fixat prin scriere”. Concepția tradițională asupra textului îl plasează deci pe acesta într-o continuitate aparent firească, neproblematică, cu gândirea și discursul. Cu alte cuvinte, gândirea s-ar exprima prin discurs, iar cel din urmă s-ar fixa prin scriere. Dar este oare scrierea mereu posterioară vorbirii, se întreabă Ricoeur? Iar dacă da, conform cărui criteriu al succesiunii? Urmează ea discursului din punct de vedere strict cronologic? Sau dintr-unul logic? Ori poate din perspectivă psihologică sau, de ce nu, dintr-una socială? Oricare din aceste direcții în care problema ar putea fi gândită nu e decât o falsificare a stării de fapt, o suprainterpretare. Căci scrierea apare, de fapt, tocmai în locul

vorbirii, în absența acesteia¹. Scriem atunci când nu putem sau nu vrem să vorbim. Așadar gândirea se exprimă fie prin discurs, fie prin scriere. Alegem una sau alta din aceste căi. Prin urmare, relația între scriere și lectură nu e deloc analoagă situației dialogale a vorbirii. Dialogul presupune prezența interlocutorilor, în vreme ce scrierea și lectura au loc tocmai din cauza distanței dintre autor și cititor. Cititorul nu-i adresează întrebări autorului, iar acesta nu răspunde. Dacă vorbirea unește, cartea separă, arată Ricoeur. Cititorul nu e prezent în actul scrierii, iar autorul nu e de față în actul lecturii. Desigur că, așa cum arată Umberto Eco², fiecare autor orientează textul astfel încât să își construiască cititorul model, neașteptând pasiv ca acesta să existe deja. În mod similar, cititorul construiește sau, mai bine spus, proiectează autorul model, pornind chiar de la textul ca atare, de la stilul în care e scris, de la intențiile și conotațiile ideologice pe care cititorul i le atribuie. Ideea este mai veche, fiind formulată de autori precum Wayne C. Booth și Wolfgang Iser. Conform acestei abordări, autorul și cititorul sunt implicați în text, sub forma „autorului implicit” și a „cititorului implicit”. Există o distincție între autorul real și autorul implicit, care este „sinele secund creat în interiorul operei”³. Pentru a înțelege opera (și pentru a avea un sentiment de plăcere estetică), trebuie asumate credințele autorului implicit cu privire la toate temele. O distincție analoagă este făcută între cititorul real și cititorul implicit, adică acel sine pe care cititorul îl dobândește în actul lecturii atunci când credințele sale coincid cu cele ale autorului. „Privitor la adevăratele mele credințe și practici, trebuie să-mi subordonez mintea și inima față de carte dacă vreau să mă bucur de ea pe deplin. (...) Pe scurt, autorul creează o imagine a sa și o altă imagine a cititorului său; își creează cititorul ca un sine secund al său, iar lectura cea mai de succes este aceea în care cele două euri create, sinele autorului și cel al cititorului, se potrivesc pe deplin”⁴. Conceptul de „cititor implicit” este preluat de Wolfgang Iser, care îl înțelege ca un model transcendental. Asumarea de către cititor a rolului propus de text nu presupune dispariția dispozițiilor sale habituale. Dimpotrivă, arată Iser, acestea alcătuiesc acel *Hintergrund*, acel orizont care face posibilă înțelegerea⁵. El funcționează ca o preînțelegere fără de care receptarea nu ar fi posibilă sau ar conduce la o totală aneantizare a eului real al receptorului. În fapt, tocmai datorită ei oferta de rol a textului este întotdeauna realizată doar selectiv; ea este o „actualizare episodică”⁶. Pentru Iser, conceptul de cititor implicit „pune la dispoziție orizontul relațional pentru pluralitatea actualizărilor istorice și individuale ale textului”⁷.

Revenind la analiza textului, așa cum o întreprinde Ricoeur, trebuie acceptat faptul că textul se substituie relației de dialog. Iar această veritabilă „eliberare” a sa de paradigma oralității provoacă o „dublă bulversare”: a raportului între limbaj și lume și a celui între text și subiectivitățile implicate (autorul și cititorul). Să le tratăm pe rând.

Mai întâi, textul bulversează relația limbajului cu lumea. Desigur că textul nu e lipsit de referință. El vorbește despre ceva, despre realitate. Doar că, în cazul textului, acea realitate nu e

¹ Paul Ricoeur, *Eseuri de hermeneutică*, traducere de Vasile Tonoiu, Humanitas, București, 1995, p. 112.

² Umberto Eco, *Lector in fabula. Cooperarea interpretativă în textele narative*, traducere de Marina Spalax, Editura Univers, București, 1991, pp. 80-100.

³ Wayne C. Booth, *The Rhetoric of Fiction*, The University of Chicago Press, Chicago & London, 1961, p. 137.

⁴ Ibidem, p. 138.

⁵ Wolfgang Iser, *Der Akt des Lesens. Theorie ästhetischer Wirkung*, 4. Auflage, Wilhelm Fink Verlag, München, 1994, p. 65.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, p. 66.

de față. Ea trebuie realizată prin lectură, printr-un act interpretativ⁸. Dimpotrivă, în cazul vorbirii realitatea e prezentă cu toate circumstanțele ei, cu ambianța ei. În general, vorbim despre lucruri care sunt prezente, putând fi indicate direct, prin arătare cu degetul, iar dacă nu, despre lucruri care au fost sau vor fi de față, fiindu-le familiare interlocutorilor. Realitatea la care face trimitere vorbirea e prezentă în mințile interlocutorilor pentru că este lumea din jurul lor. Tocmai de aceea în vorbire facem uz de adverbe de timp și de loc, de pronume personale etc. Lucrurile despre care vorbim sunt date laolaltă cu „contextul” lumii ambiante⁹. În cazul textelor, referința este sugerată de autor și construită de cititor, care este inevitabil activ, colaborând la „realizarea” referinței, adică, tot în termeni fenomenologici aplicați la teoria lecturii, la „umplerea”¹⁰ spațiilor albe ale textului.

Paternitatea acestei idei trebuie căutată la Roman Ingarden, care a aplicat fenomenologia la problema lecturii. După Ingarden, opera scrisă este întotdeauna neîncheiată. Ea prezintă lacune, „locuri de indeterminare” (*Unbestimmtheitsstellen*). Astfel, „textul este un ansamblu de instrucții pe care cititorul individual sau public le împlinește într-o manieră pasivă sau creatoare”¹¹ (Ricoeur 2001e, 142). În termenii lui Iser, fiecare text conține spații goale (*Leerstellen*), pe care cititorul le umple (Iser, 1994-4, 284 ff.). Dacă Iser pune accent pe răspunsul cititorului individual, Jauss este interesat de răspunsul unui cititor public la nivelul așteptărilor sale colective¹². Ricoeur consideră că teoria lecturii și cea a receptării ar trebui să evite pericolele psihologismului și sociologismului. Desigur că cele două se presupun reciproc: „cititorul individual împărtășește așteptările deja sedimentate în publicul care îi ghidează lectura și, pe de altă parte, aceste așteptări publice rezultă din seria infinită de acte individuale de lectură”¹³. Tocmai de aceea, privitor la fiecare text (dar și la fiecare context al vieții) avem anumite așteptări, legate de ceea ce știm deja despre el, adică o înțelegere preliminară (*Vorverständnis*), temă asupra căreia insistă, în moduri diferite, autori precum Heidegger, Gadamer, Iser și alții. Relația circulară între lectura individuală și receptarea publică trebuie inclusă în structura circulară, mai largă, existentă între lumea operei și lumea cititorului. În termenii lui Ricoeur, trebuie descoperită referențialitatea operei, capacitatea ei de „a remodela realitatea”. Pe scurt, „sarcina hermeneuticii este de a însoți activitatea structurantă care pornește din interiorul vieții, se investește în text și, grație lecturii private și receptării publice, se reîntoarce la viață”¹⁴.

Textul este așadar un dat numai în contextul interpretării și pornind de la ea¹⁵. În orice text referința este amânată. Am putea astfel susține, împreună cu Ricoeur, că textul este „lipsit de

⁸ Paul Ricoeur, op. cit., p. 114.

⁹ Relația dintre vorbire, lumea ambiantă și faptul de a fi în lume a primit o bună descriere fenomenologică din partea lui Martin Heidegger, *Ființă și timp*, traducere de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, Humanitas, București, 2003, pp. 211-227 (§§ 33-34).

¹⁰ Pentru conceptul de „umplere” sau „împlinire” (*Erfüllung*), a se vedea Edmund Husserl, *Ideii privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică. Cartea întâi: Introducere generală în fenomenologia pură*, traducere de Christian Ferencz-Flatz, Humanitas, București, 2011, p. 505.

¹¹ Paul Ricoeur, „Le texte comme identité dynamique”, in Paul Ricoeur, *L'herméneutique biblique*, Présentation et traduction par François-Xavier Amherdt, Paris: Cerf, 2001, p. 142.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, p. 143.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Hans-Georg Gadamer, „Text și interpretare”, în *Adevăr și metodă*, vol. 2, traducere de Gabriel Cercel și Larisa Dumitru, Ed. Teora, București, 2001, p.

lume” și, tocmai de aceea, el devine liber să intre în relație cu toate celelalte texte¹⁶. Iar astfel el face parte dintr-un context mai larg, anume dintr-o lume intertextuală, cum e cea a literaturii. În definitiv, textul eliberează chiar și cuvintele, care „nu mai pălesc în fața lucrurilor”. Ele se sustrag paradigmei imitației, raportului numit de obicei *mimesis*. Funcția cuvintelor scrise nu este cea de a descrie realitatea, de a o reprezenta. „Cuvintele scrise devin cuvinte pentru ele însele”, adaugă Ricoeur. Ele formează o lume întregă, despre care vorbim adesea când folosim expresii ca „lumea greacă”, „lumea romană” etc.

În al doilea rând, textul bulversează subiectivitățile implicate, precum și relația dintre ele. Căci textul se substituie relației de dialog prezente în cazul vorbirii, fiind totodată semnul unei duble absențe: „cititorul este absent din scriere; scriitorul este absent din lectură”¹⁷. Între text și autorul său există o distanță insurmontabilă, spre deosebire de actul vorbirii, față de care vorbitorul se află într-o naturală proximitate. Autorul nu trebuie înțeles după modelul locutorului vorbirii, drept cel care spune „eu” (Benveniste). Autorul este instituit de către text, își află locul în chiar spațiul de semnificație trasat de scriitură¹⁸. La fel cum procedase și Gadamer, Ricoeur lasă în urmă teoriile romantice axate pe autor, care susțineau că sarcina înțelegerii este de a reconstrui intenția autorului. Subiectul nu mai este originea înțelegerii, ci mai degrabă rezultatul ei. Este o subiectivitate ultimă, nu primă¹⁹. Eul nu e stăpân peste sensul textului. Răspunzând propunerilor de sens ale textului („lucrului textului”), subiectul e format de către text. Acest proces e desemnat de Ricoeur prin conceptul de apropiere (*Zueignung*), termen preluat de la Heidegger²⁰.

Text și aprop(r)iere

Așadar textul suspendă referința de gradul I, întrucât nu există o lume reală comună autorului și cititorului. Însă el deschide astfel către referința de gradul al II-lea. Se cuvin făcute aici câteva precizări. Ricoeur nu crede că lectorul trebuie să caute în spatele textului o așa-zisă intenție a autorului, care ar fi un fel de „lucru în sine” al textului. Desigur că orice autor proiectează în text o lume de posibilități. Dar ea nu e totuna cu intenția autorului, căci textul, prin structurile sale, comportă o relativă autonomie față de intenții de ordin psihologic. Analiza lui Ricoeur se orientează către ceea ce deschide textul, nu către ceea ce se află la originea lui. Iar orice text, cu precădere cel ficțional, suspendă referința directă, deschizând către o „referință neostensivă”. Cu alte cuvinte, prin text „lumea nu mai este dezvăluită ca ansamblu de obiecte manevrabile, ci ca orizont al vieții noastre și al proiectului nostru, pe scurt ca *Lebenswelt*, ca ființare în lume”. Deci referința textului nu mai este lumea înconjurătoare, alcătuită din obiectele cu care avem de-a face zi de zi, ci este o lume a vieții (*Lebenswelt*), lumea deschisă prin proiectările noastre, adică însuși faptul de a fi în lume (*in der Welt sein*) în fața textului²¹. Uzând de terminologia husserliană, iar apoi de cea heideggeriană, Ricoeur arată că textul de ficțiune și cel poetic distanțează sensul textului de intențiile psihologice ale autorului, dar totodată distanțează referința textului de lumea articulată prin limbajul cotidian²². Interpretarea este

¹⁶ Paul Ricoeur, *Eseuri de hermeneutică*, ed. cit., p. 115.

¹⁷ Ibidem, p. 113.

¹⁸ Ibidem, p. 115.

¹⁹ Ibidem, p. 49.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem, pp. 48, 57, 104-105, 175, 265.

²² Ibidem, p. 48.

deplasată dinspre problema subiectivității către problema lumii, mai precis a lumii textului. În termeni semiotici, am putea spune că Ricoeur orientează întregul demers către axa text-cititor, într-un scenariu semantico-pragmatic. Căci ceea ce este importantă este propunerea de lume pe care o face textul, „lumea textului”. Cititorul actualizează aceste posibilități găsite în text, dar face lucrul acesta punând în joc propriii săi posibili, lumea sa. Actul lecturii este deci interacțiunea dintre două seturi de posibilități: întrepătrunderea, colaborarea sau, dimpotrivă, ciocnirea lor. Cititorul își adaptează lumea proprie la lumea propusă de text în virtutea putinței sale de a fi. Deplasarea sa din confortul lumii proprii pentru a întâlni o lume străină, cea propusă de text, nu e altceva decât un șir de variații imaginare prin care, pornind de la ceea ce deja știe în lumea sa, se apropie de lumea propusă de text. Apropierea este însă o veritabilă *appropriere* numai dacă cititorul reușește să pună între paranteze propriile sale iluzii. Aici Ricoeur face apel nu doar la reducția fenomenologică, ci și la hermeneuticele suspiciunii (Nietzsche, Freud, Marx) și la critica ideologiilor (Habermas). Apropierea presupune o distanțare de sine: „lucrul textului nu-mi devine ceva propriu decât dacă mă dezapropriez de mine însumi, pentru a da lucrului textului puțința de a fi. Atunci schimb eul, sieși maestru, cu sinele discipol al textului”²³. Apropierea (*Zueignung*) lucrului textului de către cititor este de fapt răspunsul subiectului față de posibilitățile deschise de text, față de lumea propusă de el, mai precis răspunsul dat unei duble distanțări, față de sensul și față de referința textului²⁴. Astfel, lectura sau interpretarea înseamnă explicitarea faptului de a fi în lume în fața textului²⁵.

Ce este, în definitiv, interacțiunea între text și cititor, așa cum o gândește Ricoeur, la intersecția unei fenomenologii a ființării umane cu o hermeneutică a textului? Răspunsul este unul complex, pentru că filosoful francez nu separă, în chip abstract, între viață și text, între adevărul omului și metodele textualiste de interpretare. Textul ne propune o lume pe care să o putem locui, deci una în care să ne proiectăm posibilitățile cele mai proprii²⁶. Acesta e „lucrul” care trebuie interpretat într-un text, arată Ricoeur.

Care este însă natura posibililor și a lumilor posibile? Și în ce sens textul ficțional este o lume posibilă sau deschide către una? Pornind de la Nicholas Rescher, care propunea abordarea posibililor ca niște constructe raționale, Umberto Eco arată că „o lume posibilă este un construct cultural”²⁷. O lume narativă împrumută proprietăți de la lumea reală, suprapunându-i-se acesteia într-o mare măsură. Însă pentru Eco, a interpreta textul ca o lume posibilă pornind de la situarea noastră *hic et nunc*, într-o *Lebenswelt* a noastră („într-un *in-der-Welt-sein* al nostru”) trebuie văzută ca o tentație nejustificată de a psihologiza actul lecturii. Desigur că trăim mereu în lumea noastră, recunoaște Eco, „dar aici nu e vorba de «a trăi»”²⁸. Cu alte cuvinte, ar trebui să adoptăm o atitudine propozițională și să avem în vedere simpla corespondență formală între două constructe (sau structuri): lumea narativă și lumea „reală”. Iar în acest scop, arată Eco, trebuie să

²³ Ibidem, pp. 49-50.

²⁴ Ibidem, p. 49.

²⁵ Ibidem, p. 105. Ricoeur dedică numeroase pagini conceptului de „explicitare” (*Auslegung*) din fenomenologia husserliană (a se vedea Edmund Husserl, *Meditații carteziene. O introducere în fenomenologie*, traducere de Aurelian Crăiuțu, Humanitas, București, 1994). Despre receptarea conceptului husserlian de *Auslegung* în opera lui Ricoeur și despre translațiile de sens realizate de acesta, între *explicitare* și *interpretare*, a se vedea George Bondor, „Problema explicitării. De la Husserl și Heidegger la Ricoeur”, în George Bondor & Cristian Nae (coord.), *Imagine și text*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012, pp. 42-52.

²⁶ Paul Ricoeur, *Eseuri de hermeneutică*, ed. cit., pp. 48 și 106.

²⁷ Umberto Eco, op. cit., p. 178.

²⁸ Ibidem, p. 183.

procedăm exact pe dos: să reducem lumea de referință (lumea reală) la măsura lumilor alternative. Așadar lumea aceasta, percepută în chip imediat, trebuie redusă la un construct semiotic pentru a o putea compara cu lumile alternative²⁹. Construcția ei depinde de enciclopedia pe care o posedăm sau o alegem. Pentru omul medieval, bunăoară, lumea Bibliei ar trebui să fie „accesibilă” deoarece enciclopedia acestuia nu contrazice enciclopedia biblică³⁰.

Dacă dorim să construim o teorie semiotică a textului, fără îndoială că trebuie să procedăm cum ne învață Umberto Eco: să adoptăm o atitudine pur propozițională și să excludem din teorie lumea noastră (referința de gradul II, cum îi spune Ricoeur, *Lebenswelt*, cu termenul husserlian). După Eco, trebuie să de psihologizăm lumea textului, să o obiectivăm luând-o în considerare doar ca structură semiotică. Aceasta pentru că aici, în teorie, nu ne interesează viața. Iată motivul pentru care filosofia nu se identifică întru totul cu teoria. Ricoeur procedează asemeni unor fenomenologi precum Husserl și Heidegger, care descriau lumea vieții și faptul de a fi în lume ca structuri ontologice, și nu ca proprietăți de ordin psihologic, dar fără a uita momentul semiotic, cel al teoriei obiectivante a textului. În definitiv, lumea vieții (*Lebenswelt*) „nu este confundată cu nu știi ce nemijlocire inefabilă și nu este identificată cu învelișul vital și emoțional al experienței umane, ci desemnează acea rezervă de sens, acel surplus de sens al experienței vii, care face posibilă atitudinea obiectivatoare și explicativă”³¹.

Răspunsul lui Ricoeur este complex și constă într-o dialectică a două momente care sunt privite de obicei ca excluzându-se reciproc. El nu susține nici o teorie semiotică a textului conform căreia textul este doar construcție a unui limbaj, și nici o fenomenologie care nu ia în serios textul, mulțumindu-se să descrie structura existențială a înțelegerii. Cele două poziții îi apar ca fiind neexclusive, putând fi articulate într-o subtilă dialectică. Textul nu poate fi separat de viață și nici viața nu e străină de lumea textelor (și de tradiția căreia îi aparținem, am putea adăuga, în spirit gadamerian). A vorbi despre lumea pe care textul o propune înseamnă a vorbi și despre limbaj, despre structuri narative. Lumea și limbajul nu sunt două entități separate, care ar sta într-un simplu raport de reprezentare³². Limbajul nu e o simplă oglindă a lumii cotidiene, ci lumea este limbaj. Prin această formulare nu trebuie să credem că nu există lumea ca atare, exterioară nouă. Și nici că lumea reală ar trebui redusă la un construct semiotic, cum propune Eco. Lumea textului este deopotrivă ansamblul posibililor umani și al limbajului. În ea, cuvintele și lucrurile nu se despart. Ficțiunea și poezia ilustrează perfect această înțelegere a referinței, ca o „referință neostensivă”. Lumea textului, arată Ricoeur, produce o distanțare a realului în raport cu el însuși. Ea provoacă o ruptură în lăuntru lumii cotidiene: „ficțiunea, poezia deschid în realitatea cotidiană noi posibilități ale ființării-în-lume; ficțiunea și poezia vizează ființa nu după modalitatea ființei-date, ci după aceea a putinței-de-a-fi”³³. Ideea este expusă nu doar în termeni împrumutați din vocabularul heideggerian, ci și în termeni husserlieni: literatura operează asupra realului variații imaginative, metamorfozând realitatea cotidiană.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem, p. 185.

³¹ Eseuri, p. 57.

³² Împotriva conștientizării limbajului ca simplă reprezentare a realității scriu pagini convingătoare Ludwig Wittgenstein, *Cercetări filozofice*, traducere de Mircea Dumitru, Mircea Flonta, Adrian-Paul Iliescu, Humanitas, București, 2004 și Richard Rorty, *Contingență, ironie și solidaritate*, traducere de Corina Sorana Ștefanov, Editura ALL, București, 1998, cap. „Contingența limbajului”.

³³ Paul Ricoeur, *Eseuri de hermeneutică*, p. 106.

Or, textul care modifică radical întreaga realitate este Biblia. El schimbă sensul istoriei și, totodată, sinele cititorului. Iată motivul pentru care hermeneutica biblică este, pentru Ricoeur, modelul exemplar al oricărei concepții despre text, dar și al ontologiei. Această hermeneutică își asumă sarcina de a lăsa textul biblic să-și expună propunerea de lume, cea numită în Biblie „lumea nouă”, „noua alianță”, „noua naștere”, „împărăția lui Dumnezeu”. Această lume proiectată este „orizontul experienței posibile în care opera își deplasează cititorii”³⁴. Cititorul care primește „noua lume” a Bibliei trăiește de la început un sentiment de apartenență la aceasta. El se recunoaște drept moștenitorul unei donații de sens originare, care modifică memoria, așteptările și speranțele sale³⁵. Pe de o parte, lumea biblică nu e transmisă prin intenții psihologice imediate, ci în mod mediat, prin structuri ale operei precum narațiunea sau oracolul³⁶. Pe de altă parte, lumea deschisă de Biblie îl formează pe om de-a lungul secolelor, prin semnele și simbolurile în care credința a fost exprimată. Sub aceste forme ale ei, credința deschide posibilul cel mai propriu al libertății umane, devenind pentru om cuvântul lui Dumnezeu. Astfel, credința este o formă de apropiere³⁷: textul biblic este aplicat la situația receptorului. Momentul exegezei, prin care este descoperit „sensul” textului biblic, este menit să provoace un moment al deciziei existențiale personale și al actualizării sensului în viața ca atare a cititorului³⁸. În lumina hermeneuticii biblice, poate fi acum ușor de înțeles principiul hermeneutic care se aplică universal și care sintetizează perfect „calea lungă a ontologiei” asumată de Ricoeur: „sarcina hermeneuticii este de a însoți activitatea structurantă care pornește din interiorul vieții, se investește în text și, grație lecturii private și receptării publice, se reîntoarce la viață”³⁹.

Bibliografie

George Bondor, „Problema explicitării. De la Husserl și Heidegger la Ricoeur”, în George Bondor & Cristian Nae (coord.), *Imagine și text*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012, pp. 42-52.

Wayne C. Booth, *The Rhetoric of Fiction*, The University of Chicago Press, Chicago & London, 1961.

Umberto Eco, *Lector in fabula. Cooperarea interpretativă în textele narative*, traducere de Marina Spalas, Editura Univers, București, 1991.

Martin Heidegger, *Ființă și timp*, traducere de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, Humanitas, București, 2003.

Edmund Husserl, *Meditații carteziene. O introducere în fenomenologie*, traducere de Aurelian Crăiuțu, Humanitas, București, 1994.

³⁴ Paul Ricoeur, „Vers une théologie narrative: sa nécessité, ses ressources, ses difficultés”, în Paul Ricoeur, *L'herméneutique biblique*, Présentation et traduction par François-Xavier Amherdt, Cerf, Paris, 2001, pp. 331-332.

³⁵ Paul Ricoeur, „Herméneutique. Les finalités de l'exégèse biblique”, în Dominique Bourg, Antoine Lion, *La Bible en philosophie. Approches contemporaines*, Paris: Cerf, 1993, p. 32.

³⁶ Paul Ricoeur, *Du texte à l'action. Essais d'herméneutique II*, Paris, Éditions du Seuil, 1986, pp. 141-142.

³⁷ Ibidem, p. 146.

³⁸ Paul Ricoeur, *Le conflit des interprétations. Essais d'herméneutique*, Paris: Éditions du Seuil, 1969, pp. 389-390; André Lacoque, Paul Ricoeur, *Penser la Bible*, Seuil, Paris, 1998, p. 15.

³⁹ Paul Ricoeur, „Le texte comme identité dynamique”, op. cit., p. 143.

Edmund Husserl, *Idei privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică. Cartea întâi: Introducere generală în fenomenologia pură*, traducere de Christian Ferencz-Flatz, Humanitas, București, 2011.

Wolfgang Iser, *Der Akt des Lesens. Theorie ästhetischer Wirkung*, 4. Auflage, Wilhelm Fink Verlag, München, 1994.

André Lacoque, Paul Ricoeur, *Penser la Bible*, Seuil, Paris, 1998.

Paul Ricoeur, *Le conflit des interprétations. Essais d'herméneutique*, Éditions du Seuil, Paris, 1969.

Paul Ricoeur, *Du texte à l'action. Essais d'herméneutique II*, Éditions du Seuil, Paris, 1986.

Paul Ricoeur, „Herméneutique. Les finalités de l'exégèse biblique”, în Dominique Bourg, Antoine Lion, *La Bible en philosophie. Approches contemporaines*, Cerf, Paris, 1993, pp. 27-51.

Paul Ricoeur, *Eseuri de hermeneutică*, traducere de Vasile Tonoiu, Humanitas, București, 1995.

Paul Ricoeur, „Le texte comme identité dynamique”, în Paul Ricoeur, *L'herméneutique biblique*, Présentation et traduction par François-Xavier Amherdt, Cerf, Paris, 2001, pp. 129-144.

Paul Ricoeur, „Vers une théologie narrative: sa nécessité, ses ressources, ses difficultés”, în Paul Ricoeur, *L'herméneutique biblique*, Présentation et traduction par François-Xavier Amherdt, Cerf, Paris, 2001, pp. 326-342.

Richard Rorty, *Contingență, ironie și solidaritate*, traducere de Corina Sorana Ștefanov, Editura ALL, București, 1998.

Ludwig Wittgenstein, *Cercetări filozofice*, traducere de Mircea Dumitru, Mircea Flonta, Adrian-Paul Iliescu, Humanitas, București, 2004.